

"לחשוב עיצוב – לחשוב אופנה"

על הקשר בין חשיבה יצירתיות ועיצוב אופנה- יפה גאון
3 לדצמבר 2013 - השתלמות "עיצוב אופנה", אורט סינגלובסקי, תל-אביב

עיצוב אופנה ותלבושות הוא מכלול של אומנות ואמנות גם יחד, והוא כולל מגוון רחב של מושגים מתחומים שונים, ביניהם: יצירתיות, אמנות, חברה ותרבות. כל אחד מהמושגים האלה, כשהוא מועשר בנקודות מבט מגוונות תורם בתהליך יצירת אופנה את חלקו. המעצב יוצר, מוצר שלם ובעל משמעות מתוך שפע של פריטים תחושתיים הנקלטים מכל העולמות – חיצוניים ופנימיים.

תהליך העיצוב ראשיתו בהתבוננות מעורבת ורגישה במקורות השראה תרבותיים וחברתיים; המשכו בעיבוד המידע לכלל יצירה בעיצוב. כל אלה עוברים דרך הפריזמה האישית של היוצר בתהליך היצירה כשהוא משתמש בדימויים מתוך עולמו הפנימי, החווייתי ומערכות התבונה שלו. בתהליך משולבת לאורך כל הדרך היצירתיות. היצירתיות איננה נבנית על יסודות תבוניים-אנליטיים ובקורתיים. היצירתיות מאפשרת לתת ביטוי חופשי, אינטואיטיבי ראשוני של תהליך היצירה בתהליך זה, ניצוץ של תובנה, ניצת בעזרת "חומרי חשיבה רבים" אסוציאציות, חושים ותחושות, חלקי זכרונות ובהשראתו של הניצוץ, "נולד" הרעיון. ההתגלות היצירתית נובטת בדינמיקות הפועלות בגרעין האישיות משולבות עם העולם החברתי והתרבותי בו הוא פועל. המעצב מנהל דיאלוג רצוף עם עולמו הפנימי ובמקביל עם הסובב אותו: מצד אחד הוא מטמיע בו את האווירה התרבותית בהיבט הרחב ביותר ומבטא את החוויות החברתיות האופפות אותו, ומן הצד האחר הוא לומד להכיר את האמצעים הטכנולוגיים הקיימים, המתפתחים כל העת. המאפשרים לו לבטא את הרעיון שחשב עליו בתהליך היצירה.

כל יצירת אמנות, כמו גם יצירת אמנות בתחום עיצוב האופנה, היא דיאלוג, אמירה, נקיטת עמדה, מסר, המועבר אל הקהל, הצופים /או המשתמשים גם אם אין זה תפקידו במוצהר.

כאשר מעצב האופנה מתחיל את עבודתו הוא ניזון משני מקורות השראה פנימיים וחיצוניים.

מקורות ההשראה הפנימיים הם האסוציאציות, הזיכרונות החושיים או הוויזואליים, והמילוליים, ומקורות השראה חיצוניים שנמצאים במרחב התרבותי שלו (יצירות אמנות אחרות, ספרות, שירה, איורים ועיטורים) ובמרחב החברתי שלו, כשהוא לעיתים קרובות חושב בשונה, בניגוד בהיפוך לחשיבה השגרתית הקיימת. מעין יחסי אהבה שנאה. המעצב זקוק לתהליכים החברתיים המתרחשים סביבו אך בו זמנית הוא חייב להתנגד להם, למרוד בשירות האנרגיה היצירתית שלו.

"לחשוב עיצוב – לחשוב אופנה" הוא למעשה תהליך רב-שלבי המשלב באופן מפתיע, חדש, יוצא דופן טקסטים, חומרים חושיים וויזואליים, מרקמים, תחושות ומעבד אותם באופן יצירתי עד לעיצובם כרעיונות מקוריים. .

כמה כלים וטכניקות מעולם היצירתיות חוברים לתהליך:

1. סיעור מוחות. הוא במהותו תהליך של חשיבה קבוצתית, נוהל לגיוס משאביה היצירתיים

של הקבוצה לפתרון בעיות ופיתוח רעיונות. "סיעור מוחות" היא טכניקה שמיועדת לעזור לקבוצת חושבים לפעול באופן ספונטני על מנת להפיק ערימת רעיונות על-ידי שינוי תבנית החשיבה. "המוח היצירתי" מצליח לאגוף את ה"מוח השיפוטי" ולאפשר לשפע של אסוציאציות ומטפורות.

לסיעור מוחות ארבעה כללים:

"דחיית שיפוטיות" - שחרור היצירתיים מכבליה

"איכות חשובה מכמות" - זרוק ואסוף חלקי רעיונות ככל יכולתך

"קח טרמפ על רעיונות של אחרים" - מחזור, אלתור, ושיפור של רעיונות ש הקבוצה הפיקה הם החומר הטוב ביותר לבניית חשיבה חדשנית.

"הומור, פנטזיה, הגזמה" - טובים לתהליך. רעיון פרוץ עשוי ליצור מאגר של "זרעים" טובים לרעיונות חדשים.

טכניקת "סיעור מוחות", אומצה ושולבה בתהליך הלימוד ובפרויקטים בהוראת "עיצוב אופנה", כשהמושגים, הרעיונות ודרכי הפעולה, מתבססים על גורמי השראה שאובים ממגוון רחב של נושאים. "סיעור מוחות" דינמי מתרחש בדיאלוג בין התלמיד/ה למורה המנחה בלבד, ומשמש גורם חשוב בתהליך בניית הפרויקטים האישיים.

רשימות, רשימות א-ב, רשימות מצאי ועוד

רשימות משמשות כלי לאיסוף מידע פנימי ו/או חיצוני בדרך של אסוציאציות, מטפורות, דימויים, חוויות, זיכרונות ועוד.

רשימת א-ב' היא המעניינת והגמישה מכל הרשימות. ברשימה זו הלומד/המורה רושמים את כל האסוציאציות, האזכורים, המושגים בנושא שנבחר מראש. הרשימה, מתחילה באות א' ומסתיימת באות ת'. לכל אות אפשר לרשום יותר ממילה אחת או מושג אחר. יש לפעול במרחב זמן מוגדר וללא ביקורת. כל מילה, כל מושג שצף בתהליך נרשם ברשימה, גם אם למראית עין אין לו קשר לנושא הנבחר.

לדוגמה: רשימת א-ב לכלים ומיומנויות להפעלת התהליך היצירתי בחינוך:

א. אי-סדר, אלתור אל תגזים, אילו לכל ענן היה חבל, אסוציאציה, אינטואיציה, אנלוגיה

ב. בי-אסוציאציה, בכמה דרכים אפשר? ביוניקה

ג. גמישות רעיונית

ד. דמיון ודימויים, דיון,

ה. היה מודע לרגשות, היה פתוח, הרחב אופק, הטל עוגן בחשיבה, הסתעפויות, הפוך זר למוכר ומוכר לזר

ו. ויוה!!!!

ז. זיכרון וזכירה

- ח. חשוב בעזרת החושים, חיוביות היא תנאי הכרחי אך לא מספיק, חשיבה סלע חשיבת מים
- ט. טיפוח חשיבה
- י. יש לי רעיון, יחסים מאולצים
- כ. כמות דוחה אייכות
- ל. "ליצן החצר" שוטה הכפר, לוגיקה של האבסורד
- מ. מה עוד? מה אפשר לעשות עם...? מפות חשיבה, מפות מושגים.
- נ. ללמוד לראות, לאתגר את המובן מאליו, ללמוד לנצל כישלונות, מודלים לא דוגמאות
- ס. סינקטיקה, סיעור מוחות, סובלנות למוזר,
- ע. עמימות,
- פ. פרובוקציה
- צ. צפוי ולא מוכר- מוכר ולא צפוי
- ק. קשב חיובי, קשב רפלקטיבי, קשיחות רכה
- ר. רעיונות פרושים, רשימות
- ש. שימושים, שטף, ששת הכובעים, שאילת שאלות
- ת. תכנון ותוכנית, תנועה אל, תרגילי חימום

מפת חשיבה¹:

- מפת חשיבה היא כלי לארגון חשיבה כלומר היא מאפשרת פירוק לגורמים של רעיונות מורכבים.
- לדוגמה כאשר רוצים להסביר מילה, מושג, דרך, כיוון אותם לאחרים, יוצרים את המפה בשלבים ומציירים אותה תוך כדי הסבר. מצב זה מאפשר למקשיב להיות שותף ליצירת המפה.
 - מפות החשיבה הם כלי עזר לתהליך המוכר כ"סיעור מוחות". זהו תהליך המאפשר דיון בבעיה ללא פתרון נראה לעין. סיעור המוחות מאפשר לקבוצת החושבת להעלות אסוציאציות, מטפורות, דימויים שיעזרו להגדיר את הבעיה ולהציע לה פתרונות.
- בסיעור מוחות**, לדוגמה, בשלב הראשון רעיונות מצטרפים למפת החשיבה בצורה רדיאלית (מהמרכז החוצה בצורה מעגלית), ללא סידור היררכי או סדרתי וללא סדר עדיפות, הקובע הוא סדר העלאתם באופן אסוציאטיבי בתהליך החשיבה.
- ארגון מידע (חיצוני), ארגון ידע (אישי), יזום רעיונות
- לדוגמה, **בהקשבה להרצאה**, ניתן להשתמש ב"מפת חשיבה" לתיאור חזותי של הרעיונות העיקריים והקשרים ביניהם. רישום בו זמנית של מידע חיצוני ומידע פנימי.

¹ מצורף למסמך זה מאמר על "מפתחות חשיבה ואמנות"

אחד השימושים הנוחים ביותר למפות חשיבה הינו בניית אתרי אינטרנט, החל משלב הגדרת האתר והפרויקט, ולבסוף הצגת מפת האתר כמפת חשיבה במקום כרשימה ליניארית ארוכה וקשה למעקב.

להלן מספר שימושים במפות חשיבה בעיקר בחינוך:

- הבנת אוצר המילים שבטקסט-חומר הנלמד. העובדה שיש לתלמיד מידע קודם של החומר מקלה על התלמיד להבין את המילים המופיעות בטקסט.
- כמכשיר עזר באיתור רעיון מרכזי. מפת חשיבה עוזרת לתלמיד להתרכז ולבחור רעיון מרכזי של החומר הנלמד. המפה מאפשרת לתלמיד יצירת שבילי מידע המסייעים לו לנווט דרך התכנים.
- מסייעת בראיית החומר מבחינה וויזואלית. התלמיד "מול העיניים" איפה מתחיל ואיפה נגמר הנושא הנלמד. המפה מסייעת לו לארגן את התוכן, לזהות את תתי נושא, את הסיבה והתוצאה.
- כלי המתמצת את החומר הנלמד: מצמצם מידע עודף מקטע קריאה
- מפת החשיבה משתמשת במילות מפתח מתוך הטקסט להבנה.
- מפת החשיבה ממחישה את החומר, על ידי ארגון הפריטים הרבים.
- יוצרת הקשרים בין פרטים מתאימים.
- באמצעות מפות חשיבה הלומד מפתח קישורים רבים בין מושגים או רעיונות, קשרים רבים תורמים לזיכרון טוב יותר.
- מפות חשיבה הם אמצעי לארגון מידע, ארגון שנעשה על ידי התלמיד הוא תומך זיכרון.
- המוח זוכר טוב יותר עם הלמידה נעשה בעזרת תומכי זיכרון חזותיים.
- כאשר נעזרים במפות חשיבה לסיכום החומר הנלמד התלמיד פעיל (אקטיבי ולא פסיבי), דבר שתומך לזיכרון.
- התלמיד כותב בעצמו את מפת החשיבה האישית שלו, ומשתמש בשפה וסמלים וצבעים שברורים לו, פעולה יוצרת מוטיבציה ללמידה.

- כאשר התלמיד כותב מפת חשיבה, החומר השלם מופיע "מול העיניים", המוח "מצלם" את התמונה השלמה שהתלמיד בנה/כתב בעצמו, שיטה זו מסייעת לזכירה ושליפה טובה יותר.

- **לי נהדר לזיכרון.** מחקרים שנעשו על זיכרון הצביעו על העובדה שכאשר תלמיד רואה את החומר הנלמד פרוש בצבע וקו לפניו הוא זוכר את העובדות בתהליכי למידה צריך לקחת בחשבון את העדיפות של התלמידים, מכיוון שהם החלק החשוב בתהליך.

כיצד פועלים בתהליכי החשיבה והיצירתיות בעזרת הכלים שהוזכרו:

בעזרת אחת הטכניקות הפשוטות אך המעצימות לטיפול יצירתיות; פירוק הישן והרכבה של יחידות הפירוק למשהו חדש.

זהו תהליך המאפיין יוצרים בתחומים שונים, מדענים ואנשי רוח. כל אחד בדרכו אוסף את הישן, המוכר והנחקר מפרק את חלקיו ומרכיב אותם בדרכו שלו, בדרך בה הוא קורא את הדברים, חש אותם ומבטא אותם. מפרקים מושגים מוכרים, ובונים באמצעותם מושגים חדשים, מפרקים תיאורטיות מוצקות ובונים בעזרת החלקים תפיסות עולם חדשות, מפרקים תבניות חשיבה שגרתיות ויוצרים באמצעותם תבניות חשיבה חדשות.

תהליך הפירוק של המושג או הרעיון בו אנחנו עושה שימוש בעזרת רשימות, רשימות א-ב... או בעזרת מפת חשיבה, בחירה של מילים אקראיות מתוך טקסט נתון, שאילת שאלות רחבות, גדולות ופתוחות ועוד. בסיום תהליך הפירוק עומדת לרשותו של כל אחד "ערימת" מילים, מושגים, צורות או צבעים אותן פירקנו מהקיים, מהידוע.

לתהליך ההרכבה, בוחרים את היחידות הקטנות בצורה אקראית או מכוונת ומחברים אותן זו לזו באופן חדש. כמו בניית מצרף (פאזל) או יצירת קולאז', שימוש במטפורות ובאנלוגיות המציגות תהליכי בניה שיש בהם אקראיות מכוונת. יש לנו דימוי של המבנה הסופי, כל מה שצריך הוא להתחיל לארגן את היחידות ולהוסיף עליהם יחידות חדשות של מידע חזותי או מילולי להשלמת התוצר החדש, היצירה החדשה או הפתרון החדש

בתהליך הפירוק וההרכבה צפות כל הזמן שאלות כמו:

עד מתי לפרק? כמה לפרק? באיזו דרך לפרק? האם ניתן לפרק? האם הפירוק יאפשר לי להרכיב מחדש?

איך ומתי משתמשים ב"פירוק והרכבה"?

בכל פעם כשמתחילים מחשבה חדשה, מנסים רעיון חדש או רוצים לעשות פרויקט חדש, רוצים להמציא מילה חדשה, מחפשים התחלה לסיפור...או לציור.

בשפת החשיבה לתהליך פירוק והרכבה קוראים "חשיבה מסתעפת".

צורתה של החשיבה המסתעפת היא כ"בקבוק" שחלקו צר וחלקו רחב. בחלק הרחב, מרחיבים את החשיבה לכיוונים שונים וחדשים, כלומר פועלים לטרלית, רוחבית, ובחלקו הצר, מתכנסים בחשיבה בדרך של בחירה ביקורתית ומתמקדים באותם מילים/מושגים החשובים לחושב.

גאון יפה

c.d.e.t.

3 לדצמבר 2013

השתלמות "עיצוב אופנה", אורט סינגלובסקי, תל-אביב